

زعفران از مزرعه تا سفره: چالش ها و راهکارها

جواد فیضی^۱، محبوبه سرابی جماب^۲، مسلم جهانی^۳، حسین زمانی خادمانلو^۴، الهه مرادی^۵
^۱استادیار گروه ایمنی و کنترل کیفیت مواد غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد، ایران
^۲دانشیار گروه زیست فناوری مواد غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد، ایران
^۳استادیار گروه شیمی مواد غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد، ایران
^۴استادیار گروه طراحی ماشین آلات صنایع غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد، ایران
^۵دانش آموخته علوم و صنایع غذایی، دانشگاه آزاد قوچان، قوچان، ایران

نتایج و بحث:
 تجارت زعفران در کشور ما با وجود نقاط قوت ذاتی فراوان در کشور (مانند سابقه تاریخی، سطح وسیع زیر کشت و حجم بالای تولید) می تواند به عنوان الگوی تجاری در فرایند تجارت جهانی مورد مطالعه قرار گیرد. برای حفظ مقام ایران به عنوان بزرگترین تولیدکننده و صادرکننده زعفران در بازارهای جهانی، شناخت موانع و مشکلات صادرات و ارائه راهکارهای مناسب جهت مرتفع ساختن آن می تواند گام مهمی در این راستا باشد. با توجه به بررسی های انجام شده، مقالات اشاره شده و مصاحبه با کارشناسان، تولیدکنندگان و کشاورزان، اهم مواردی که به نظر می رسد می توانند نقش موثرتری در کاهش یا رفع مشکلات و موانع موجود در صنعت زعفران داشته باشند، به شرح زیر بیان می شوند: ۱- اصلاح خاک ۲- استفاده از کودهای مرعی اصلاح شده موجود در بازار ۳- جایگزینی سوزاندن علف های هرز با افزودن دو الی چهار تن کود مرعی به مزرعه در اوایل پاییز ۴- استانداردسازی بنه زعفران ۵- مشخص کردن مقدار بنه مورد نیاز در هکتار ۶- اصلاح کاشت بنه زعفران ۸- کاهش بار میکروبی با برداشت مکانیزه ۹- برداشت گل قبل از طلوع آفتاب ۱۰- ساماندهی بازار، با ایجاد بنگاه ها یا شرکت های اعزام نیروی کار در فصل برداشت زعفران ۱۱- کالیبراسیون ترازوهای توزین گل های زعفران ۱۲- نظارت بر بازار خرید و قیمت گل، و جلوگیری از سوء استفاده دلالان ۱۳- پرکنی گل ها در سالن های تمیز با تهویه مناسب تحت شرایط بهداشتی و توسط افراد آموزش دیده ۱۴- عملیات به زراعی جهت بالا بردن عملکرد محصول زعفران در هکتار ۱۵- فرهنگ سازی جهت رفع مشکل آلودگی میکروبی زعفران ۱۶- تقویت و حمایت از تعاونی های خرید محصول در مناطق کشت ۱۷- مجهز شدن به ابزار نوین تجارت یعنی تجارت الکترونیکی ۱۸- ایجاد برند زعفران ۱۹- فراهم آوردن تسهیلات و امکانات برای این قشر از کشاورزان. تغییر الگوی کشت، راه اندازی تعاونی های حامی تولید، و راه اندازی واحدهای فرآوری و بسته بندی قدرتمند و خوش فکر به عنوان نتایج پنهان سرمایه گذاری در این بخش قلمداد شده است. و این امر با یک وزارتخانه یا یک دستگاه اجرایی امکان پذیر نمی باشد و باید دستگاه های مختلف در این زمینه فعال تر وارد عرصه شوند.

مواد و روش ها:
مبانی نظری پژوهش: وجود مسائل و مشکلات مختلف در زمینه تولید، فرآوری و بازاریابی زعفران باعث شده که در مقایسه با نمونه های خارجی، زعفران ایران وضعیت مناسبی در بازارهای جهانی نداشته باشد برای افزایش صادرات استفاده از تبلیغات و بسته بندی مناسب برای حفظ مرغوبیت و کیفیت محصول و ارائه آن به بازارهای جهانی ضروری است. موضوع دیگر که خصوصاً در بازارهای اسلامی بیشتر مورد توجه است حلال بودن زعفران است که پیش بینی بازار مصرف زعفران حلال با توجه به اینکه در مورد این محصول حلیت مطرح نیست، نیز کار مشکلی است.
تجزیه و تحلیل مهمترین چالش های زعفران:
الف) در مرحله آماده سازی زمین: ۱- نوع خاک ۲- استفاده از کود دامی تازه در مزارع ۳- نبود نظارت بر فروش بنه زعفران ۴- عدم ساماندهی بازار بنه زعفران ۵- نداشتن معیار قیمت بنه زعفران ۶- کاشت بنه ریز ۷- مشخص نبودن مقدار بنه در هکتار ۸- کشت ردیفی ۹- آبیاری غیراصولی ۱۰- تغییرات جوی ۱۱- استفاده از سموم علف کش.
ب) در مرحله برداشت محصول: ۱- وجین علف های هرز و سوزاندن آن ها ۲- برداشت گل بصورت دستی و آلودگی زعفران ۳- آلوده شدن کلاله ۴- ارگونومی بدن کارگر ۵- کمبود نیروی کار ماهر ۶- فری یا پیچ خوردگی کلاله ۷- کالیبره نبودن ترازوها ۸- عدم نظارت بر بازار خرید و قیمت ۹- تلفات گل ۱۰- ورود کلاله به ضایعات ۱۱- مواد خارجی وارد شده به کلاله حین پرکنی گل ۱۲- عدم استفاده از مکانیزاسیون ۱۳- عملکرد پایین محصول در هکتار ۱۴- محدودیت دسترسی کشاورزان به مراکز و تعاونی های خرید ۱۵- تکدی گری در زمین های زعفران ۱۶- تهدید قیمتی در زمان برداشت گل
ج) مرحله فرآوری و عرضه: ۱- امکانات اندک فرآوری و تولید محصولات جانبی ۲- حمایت های جهانی از تولیدکنندگان رقیب ۳- تعدد نهادهای درگیر در امر زعفران ۴- بیمه مزارع و محصول زعفران ۵- آلودگی میکروبی ۶- تقلبات ۷- قاچاق زعفران ۸- احتکار ۹- تجارت سنتی مالی کشاورزان زعفران کار ۱۱- نبود نشان تجاری (برند) ۱۲- فروش ارزان در بازارهای جهانی

چکیده:
 زعفران به عنوان گران ترین محصول کشاورزی و دارویی جهان جایگاه ویژه ای در بین محصولات صادراتی ایران دارد. کشور ما در حال حاضر بزرگترین صادرکننده و همچنین مصرف کننده زعفران جهان است. توسعه سرمایه گذاری در بخش تولید اصولی زعفران، در تحقق اشتغال و افزایش صادرات غیرنفتی و اهداف اقتصاد مقاومتی تاثیر بسزایی خواهد داشت. زعفران ایران با وجود نقاط قوت فراوان در سال های اخیر، با چالش های فراوان روبرو بوده است. هدف مقاله حاضر بررسی مهمترین نقاط ضعف و عواملی است که می تواند بر ویژگی های این محصول در مراحل مختلف کاشت، داشت، برداشت، بسته بندی و نگهداری آن تاثیر داشته باشند. در مقابل راهکارهایی نیز برای حل این مشکلات و نواقص ارائه شده است.
کلمات کلیدی: چالش، راهکار، زعفران، فرآوری، کاشت

مقدمه:
 ایران با تنوع وسیع آب و هوایی، در زمینه تولید برخی از محصولات کشاورزی دارای مزیت نسبی قابل توجهی می باشد. زعفران به عنوان یک منبع تجدید شونده نقش مهمی را در توسعه پایدار اقتصادی کشور ایفا کرده و برای مناطق فاقد استعدادهای و امکانات کشاورزی، محصولی استراتژیک محسوب می شود. زعفران، علیرغم داشتن قدمت کشت بالا در مقایسه با محصولات زراعی رایج در کشور، سهم کمتری از فناوری های نوین داشته و تولید آن عمدتاً بر دانش بومی متکی بوده است. تجربیات موجود نشان می دهد که با برنامه ریزی و مدیریت منابع می توان از این امکانات به نحو شایسته استفاده نمود و کشور را به مرزهای خودکفایی رساند. هدف این مقاله ارائه ضعف ها و چالش ها و در نهایت ارائه راهکارها در مورد محصول زعفران است که با بهره گیری از نظرات مردم، زعفران کاران و کارشناسان متخصص انجام گرفته است.